

OTVORENE MOGUĆNOSTI

MIROVANJA NEMA...

U svakom trenutku u nama i van nas javljaju se, traju i nastaju neprekidni nizovi među sobom povezanih procesa, pojava i stanja, fizičke i psihičke prirode.

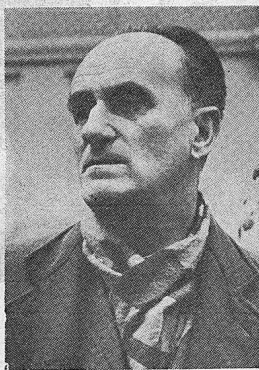
Uključeni u njih mi ih proživljavamo i izražavamo celokupnim našim bićem, našim čulima, koordinatama naših osećanja i misli, stremljenjima, našim željama, pogledima i delima.

Na raskrsnicama naše svesti i saznanja sva ta zbivanja i stanja ukazuju nam se kao vidovi sveta i života, — sastavni elementi, zakoni jednog sveobuhvatnog fizičkog, misaonog i osećajnog stvaralačkog procesa.

Mi pratimo i beležimo njegove tokove, čudesne tragove i oblike.

Oni se nalaze u pojavi materije, u njenoj gradnji i agregaciji, u kretanju atoma i zvezda, u vatri, vodi, oblaku i ledu, u zemlji i kamenu, u svetlu i spektru, u gravitaciji i ravnoteži sila, u harmoniji i geometriji blistavih kristala, u životu, u nama... svuda.

To su izvori, poruke i svedočanstva sveopšteg zbivanja, putevi-putokazi likovnog izražavanja i stvaralaštva — putevi svetova bez kraja, putokazi vek novi i novi.

Ivan Tabaković

Imperativnije možda nego ikada ranije postavlja se pitanje šta je umetnost? Da li je ona nepredvidjeni rezultat misaonih, osećajnih i empirijskih procesa ili je pojam a priori, koji se zasniva na nekim već primljenim i sankcionisanim odnosima i formulama. Ako uzmemo da je umetnost manifestacija empirije, otvaraju se pred nama nepoznati putevi i mogućnosti izražavanja. To bi ujedno značilo jedno neprekidno dinamično angažovanje duha i pronalaženja sredstava izražavanja. U drugom slučaju, imamo posla sa već određenim merilima i normama kao prvenstveno važnim faktorima koji primaju u svoje okvire samo one osećajne i misaone impulse i procese koji se podudaraju sa stečenom pretpostavom o takozvanoj umetnosti. Prva od ovih alternativa predstavlja neprekidnu i perspektivnu dinamiku, a druga retrogradno statičko sumiranje. Danas, na prelomu naše prestave o svetu i životu postavlja se pitanje koja od ovih koncepcija može da obezbedi slobodu nadirajućih misli i osećanja i njihove formulacije. Po mom mišljenju, oslobodjenje i izlaz iz jednog haotičnog stanja, odnosno iz stanja inercije, uvek mora da pokrene latentne životne snage, živi tok jedne dinamične i empirijske orijentacije svakog stvaralačkog rada. Očita je razlika između jednog živog toka i organizma jedne dinamične koncepcije i amorfnog, montažnog i retrogradnog umiranja. Ta dilema između postavljanja „umetnosti“ kao idola i slobodne misli i stvaralaštva, nehotice se postavlja svakom čoveku koji misli i traži izlaz iz današnjeg komešanja vrednosti. Da povučemo paralelu. Prvi put svakako vodi u nepoznato a skopčan je sa svim neminovnim opasnostima i zastranjenjima. Drugi je put — put konformizma tj. stvaranja misaonih i osećajnih proteza tamo gde životni organi više i ne postoje. Koliko je to tačno pokazuju tragične pojave istoricizma koje se manifestuju u odbacivanju golih istina samog života u korist jednog heterogenog montažnog pseudoživota u vidu zadocnelih periferijskih neuralgija nestalih kultura i civilizacija. S tim sam se morao sukobiti još u mladosti, kada sam kao crtač Anatomskog

instituta u Zagrebu došao u konfrontaciju sa problemima koji su se neposredno odnosili na životne pojave, na pojavu materije, na prirodne zakone koji vladaju svetom, koji su pretili i primuđavali na jedan dvostruki život, jedan zatvorenih, a drugi otvorenih otiču.

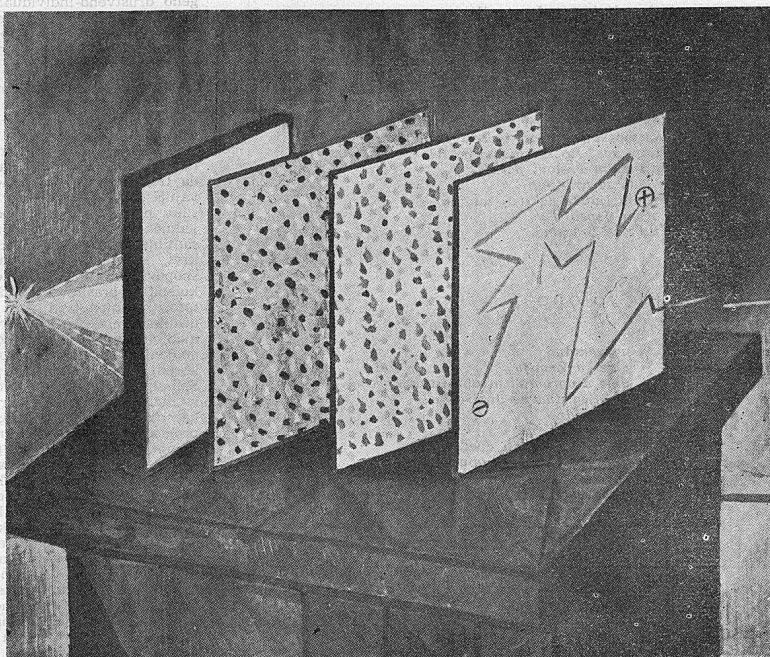
Mi smo ovde istakli problem života, materije, prirodne zakone, što bi se moglo spojiti u pojam neprekidne, dinamične istine. Ta istina može da bude za nas svakojaka, i gruba i veličanstvena, a u svakom slučaju ona ostaje kao jedina čvrsta koordinata svakog zbivanja. Ovde se mora postaviti i pitanje isto tako kompromitovano kao i sama „umetnost“, pitanje takozvane lepote koje takodje unosi veliku zabunu i dezorijentaciju i sputava odluke u neposrednom rešavanju i izražavanju misaonih i osećajnih procesa, bez obzira na to koliko je pojam lepote pa i umetnosti varljiv. Dokaz za ovu tvrdnju je na pr. pustošenje i uništavanje svih onih vrednosti koje su u izvesnim momentima istorije smatrane za jedino moguće. Prodor Islama na klasično tle bio je prodor jedne misaone, filozofske i biološke koncepcije koja je pokušala da pretvori u bezvrednu materiju spomenike jedne drukčije misaone, filozofske i biološke koncepcije, i obrnuto — uništavanje mavarske filozofske misli, nauke i stvaralaštva u Španiji, li ikonoklastički pokreti sve do najnovijeg vremena, — dokaz da se nikada nije radilo o „lepoti“ i „umetnosti“, već naprotiv da se vekovima dolazilo do misaonog, osećajnog i biološkog metabolizma sa svim njegovim manifestacijama i posledicama. Pojave i dejstva toga procesa nisu lokalizovani samo u istorijskim manifestacijama. One mogu da izviru iz svake misli u sklopu prirodnih zakona. Kod pažljivije i dublje analize tih procesa možemo uočiti da se vidljive pojave istorijskih zbivanja dešavaju još mnogo ranije u samom misaonom i osećajnom svetu čoveka. Sve ovo je bilo nužno napomenuti radi zauzimanja određenog stava u momentu kada je ljudska misao probila već mnoge neprobojne zidove u oblasti nauke i blagoreći baš jednom dinamičnom i empirijskom shvatanju o prodoru, proučavanju i dejstvu kreativnih snaga. Integralna sloboda je na taj način obezbeđena, ali i integralna opasnost. Ovo će zavisi samo od toga hoćemo li uspeti da povežemo prirodne zakone i njihova dejstva tako da se ravnoteža i pozitivna funkcija tih zakona spoji u sintezu, u univerzalnu životnu celinu. Sudbonosno je bilo cepanje ljudske svesti i ljudske misli, ljudske radnje i stvaralaštva u pojedinačne, odvojene, izolovane akcije, ne vodeći računa da ona utvaraju predstavljaju samo vidove jedne iste istine. Slikaru, vajararu ne stoji ništa na putu da svoje misli, težnje i osećanja spoji sa mislima, osećanjima i težnjama fizičara, hemičara, arhitekta, muzičara, literata, zanatlije, radnika itd. ili obrnuto. Jedan prirodni zakon ostaje isti bez obzira gde se javlja. Kao što danas možemo da pretvorimo zvuk u boju, stvaramo sintetičke materije, svladavamo silu teže, isto tako moramo

savladati konvencije, pa makar se one zvale „umetnost“ i „lepota“. U ovom momentu radi se pre svega o tome da se likovnom izražavanju pruži mogućnost da da kretanje ljudske misli i osećanja u svim vidovima i dejstvima prirodnih zakona, bez obzira da li će ona biti ili mogu biti definisana „lepotom“, „umetnošću“. Ni prvi automobil nije bio lep. Naprotiv, bio je ružan, jer je pretpostavio o mogućnosti kretanja čvrstog tela na četiri točka u hiljadugodišnjoj pretpostavci čoveka usko bila povezana sa pretpostavom kojom kao sile koja kola napred kreće. Snaga motora nije ljudima bila vidljiva, iako je bila prisutna. Očiti primer sprostosti procesa i korektura ljudskih pretpostavki. Danas, međutim, kada se zna i uoči snaga procesa i vide njegovi rezultati, i auto i avion i vozovi oćaravaju svojom lepotom i harmonijom, mada su svi oni samo rezultat strogih računa iz oblasti fizike i hemije. I sada, kada se svemu nameće zahtev za opravdanostu postojanja, mora i pretpostaviti o svim tim navedenim ljudskim tvorevinama bitno da se izmeni. Slikar, vajar, muzičar, kao i naučnik nemaju čega da se plaše. Ne treba da se vezuju za neke „priznate“ vrednosti, pojmove, stvari itd., jer iako one i dalje ostaju, ne znači da uz njih ne mogu postojati, nastajati i nove vrednosti. Konačno uporedjenje svih tih vrednosti rešice koje će od njih otpasti a koje će ostati. Onaj ko ide na Severni Pol, penje se na Himalaje, čini opasne eksperimente, vrši višestruku misli i osećanja nezadovoljan učalim konvencionalnim formulama i pretpostavama, ne misli na žrtve koje podnosi.

Svet je ogroman a život beskrajn. Ko ima hrabrosti neka krene, a oni koji krenu naći će se jednom zajedno jer su zakoni prirode jedinstveni. Slikar će se naći sa fizičarem, filozofom, naučnikom, muzičarom, vajarom i radnikom. Ono što se danas zove moderna umetnost utvariti je jedna kolektivna misaona i osećajna pojava umova i sposobnosti. Analiza svetlosti, boje u impresionističkom slikarstvu ide paralelno sa Helmholtzovim istraživanjima i spektralnom analizom. Pojava kubizma — sa izučavanjem strukture materije i kristalizacije. Pojava fovizma kao eksplozivni prodor — paralelno sa eksplozivnošću različitih materija. Pojave srealizma kao da su usko povezane sa dubinskim sondiranjem mora vasionoskog prostora i ispitivanjem svih onih skrivenih izvora života koji se nalaze svuda i na svakom mestu.

Ivan TABAKOVIĆ

Ivan Tabaković

gradja slike, 1955

PETAR T. BOŠKOVSKI

vetar

Slamni krovovi

podizu

iskidane zastave vetra

Ali ko traži tu pobeđu

kojoj se klanjaju topole

djavo bi ga znao

Da nije neka radost

kad i priglupi čuje

Ismejavati to neko

zaspale srpove

pred razbesnelim žitima

Ili to plaču drumovi

uplašeni od svoje golotinje

svoje kosti i kože

Ej bre ti prokleto

kopile daljina

Trilajući suzne oči

sa psovkom zastalom u grlu

ljudi gledaju ka krovovima

Ostace uvučeni

u crne pupoljke

crveni buketi ognjista

Dok lato beži od svog smirenja

ričući u strahu da ne bude rhaćeno

bara

Polip vode

povlači svoje pipke

u telu mu gori jedan zapaljen kamen

Kretanje kao da ismeva

sunce zalepljeno za mulj

vazduh upreda nekakvu svilu

Leto sakuplja davnjašnje kiše za dar jeseni

od žedji su poljem popadali srpovi pod senke

Polegla po tom ogledalu koje umire

tetura se moja senka sa suvim testijama u rukama

ovuda vodi put ka jedinom životu izvoru

Bezvetrica je rastopljena staklena ruža

zasićena usijanim mirisom na trulo

koji podne siše sa žednim smukom na jeziku

Pritešnjene isparenim izobata

jedna fauna i jedna flora priređuju vrtoglavicu za rituale

Roda koja se spustila

pretvorila se u barsko cveće

a zatim odlete sa mirnom žabom u kljunu

Dolazi krdo svinja

sa glupim traženjem zapaljenim u njuškama

počinje najsmješnija idila koju sam video

Ali za ovim uskršnućem možda će mesec najviše da žali

čim je toliko želeo da ima kose od žabokrečine

S makedonskog preveo Vlada UROSEVIĆ